

Emmanuel Lévinas: krytyka filozofii

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Film edukacyjny](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Emmanuel Lévinas, *Całość i nieskończoność. Esej o zewnętrzności*, tłum. M. Kowalska, Warszawa 1998.

Emmanuel Lévinas: krytyka filozofii

Źródło: PublicDomainPictures.net, domena publiczna.

Czy filozofia może być źródłem przemocy? A jeśli uznaje, że istotą człowieka jest zdolność myślenia, czy nie prowadzi to do pogardy wobec mniej inteligentnych, mniej racjonalnych? Wykluczenie zaczyna się od sposobu myślenia. Emmanuel Lévinas, francuski filozof żydowsko-litewskiego pochodzenia, dokonał krytyki filozofii, która przyczynia się do umacniania struktur władzy i do zaniku wrażliwości na drugiego człowieka. Wprowadził znaną nam dziś doskonale kategorię *Innego*, otwierając drogę kulturze wrażliwości, dialogu i troski o człowieka.

Twoje cele

- Poznasz myśl filozoficzną Emmanuela Lévinasa.
- Wyjaśnisz wprowadzone przez Lévinasa pojęcia *Tego Samego* i *Innego*.
- Ocenisz wpływ myśli filozoficznej Lévinasa na kształtowanie się współczesnej kultury.

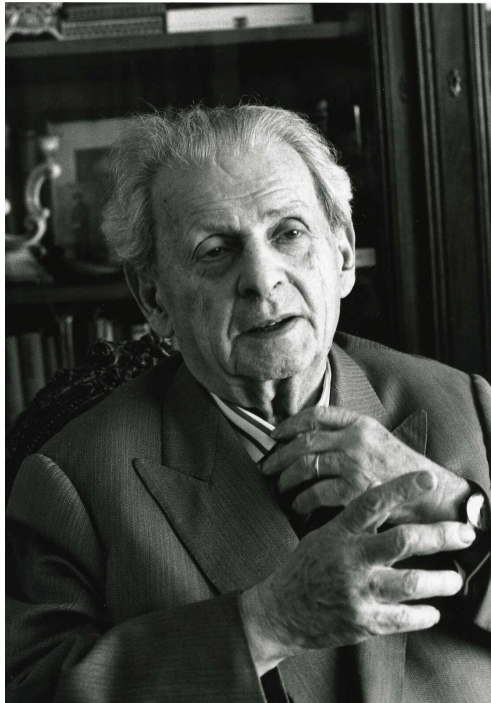
Przeczytaj

Dla zainteresowanych

Aby dowiedzieć się więcej na temat filozofii Emmanuela Lévinasa, zapoznaj się z poniższymi materiałami:

- [Ja i powinność wobec Innego](#)
- [Słownik filozoficzny: Emmanuel Lévinas](#)
- [Słownik filozoficzny. Edmund Husserl: poglądy](#)

Emmanuel Lévinas

Emmanuel Lévinas (1905–1995)

Źródło: Bracha L. Ettinger, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 2.5.

Francuski filozof pochodzenia żydowsko-litewskiego. W 1923 r. wyemigrował do Francji i właśnie na gruncie francuski wprowadził **fenomenologię**. Był uczniem Edmunda Husserla i Martina Heideggera. Uznawany jest za myśliciela religijnego, który inspiracji poszukiwał w Biblii i żydowskiej kabale. Brał czynny udział w II wojnie światowej (powołany do armii francuskiej). Wzięty do niewoli niemieckiej, przebywał w niej do końca wojny, przeszło cztery lata. Po wojnie wykładał na uniwersytetach francuskich. Jego pierwsze dzieło filozoficzne, *Całość i nieskończoność*, zostało przełożone na niemal wszystkie liczące się języki świata. Twórczość Lévinasa ukształtowało pięć głównych czynników: wychowanie

w tradycyjnej żydowskiej religijności (opartej na interpretacji Talmudu), przesycona wątkami religijnymi literatura rosyjska, fenomenologia Edmunda Husserla, krytycyzm filozofii francuskiej oraz doświadczenia II wojny światowej, w tym Holocaust (w niewoli Lévinas dowiedział się o śmierci całej swojej najbliższej rodziny).

Za najważniejsze jego dzieła uważa się m.in.: *Całość i nieskończoność* (1961), *Trudna wolność: Eseje o judaizmie* (1963), *Inaczej niż być lub ponad istotą* (1974), *O Bogu, który nawiedza myśli* (1982).

Wyzwaniem, przed którym stanął Lévinas, była **obecność zła**. Zdaniem francuskiego filozofa, Holocaust jest wyrazem tkwiącego w kulturze europejskiej radykalnego zła. Nie uporamy się z Holocaustem, jeśli nie przewyżcimy tego zła. Twierdząc, że zło zakorzenione jest w naszej kulturze, Lévinas pokazywał, że jest ono obecne w strukturze naszego myślenia i mówienia. Z tego też powodu jego filozofia to dążenie z jednej strony do zdiagnozowania i usunięcia skazy w naszym myśleniu o świecie, z drugiej – do wypracowania nowego języka, za pomocą którego będziemy się komunikować i myśleć.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Lévinas zwrócił się więc w stronę **krytyki filozofii** – w jej historii ujawnia się bowiem istota naszego myślenia i jego wypaczenie. Analizując twórczość pierwszych filozofów, takich jak Heraklit czy Parmenides, zwrócił uwagę, że koncentrują się oni na takich kategoriach jak bycie, tożsamość, jedność. Tendencję tę Lévinas ujął w pojęciu **Tego Samego**. Filozofowie ukazują świat jako spójną, dostępną badaniu całość. W rezultacie To Samo panuje nad naszym myśleniem. Filozof poszukuje istoty, znajduje ją i następnie wszystko, każde doświadczenie ujmuje w kategoriach zgodności bądź niezgodności z tą istotą. Ten sposób myślenia zawiera w sobie źródłową przemoc, która przenika całą kulturę europejską. Przykładowo: jeśli uznamy, że istotą świata jest myślący duch (cokolwiek przez to rozumiemy) i że istotą człowieka jest zdolność myślenia, wówczas będziemy oceniać wszystko i wszystkich jako bardziej lub mniej zgodne z tą istotą, a więc lepsze lub gorsze. Będziemy się też czuli upoważnieni do tego, żeby zmuszać innych, by byli bardziej racjonalni. Będziemy mniej lub bardziej świadomie gardzić ludźmi, którzy są mniej inteligentni, rozsądni, racjonalni. To jest właśnie wykluczenie i przemoc, które zaczynają się na poziomie naszego myślenia o świecie.

Zasadzie tożsamości i Tego Samego Lévinas przeciwstawił kategorię **Innego**. Pierwsza zasada tworzy kulturę przemocy i władzy, druga ma tworzyć kulturę otwarcia, dialogu, troski i pokory.

Komentatorzy prac Lévinasa zwracają uwagę, że jego **metafizyka** jest w istocie **etyką**. Świat jest trwale nieomknięty, nie daje się zamknąć w jakiejś jednej istocie, zawsze doświadczamy jeszcze jakiegoś bycia ponad **bytem**, jakiegoś innego, którego nie rozumiemy, wobec którego winni jesteśmy pokorę, szacunek i troskę. Kategorie etyczne wynikają u Lévinasa wprost z jego namysłu nad rzeczywistością.

Dociekania metafizyczne Lévinasa zakorzenione są w fenomenologii Husserla. Analizując Husserlowskie „ja **transcendentalne**”, filozof zwrócił uwagę na „to nieskończone odnośnienie się Tego Samego, w jego najbardziej wewnętrznej tożsamości, do Innego”. Ponadto jednak Lévinas rozwinął i zastosował metodę fenomenologiczną na innym polu badania konkretnego i poszukiwania języka pozwalającego wyrazić ten konkretny. Badał cały szereg prostych fenomenów naszego codziennego życia, takich jak zasypianie, budzenie się, zmysłowość. Szczególną rolę odegrały w jego twórczości analizy fenomenu **twarzy**. W twarzy innego człowieka przejawia się bowiem, według Lévinasa, transcendencja. Pisał m.in., że rozstrzeliwanym skazańcom zawiązuje się oczy nie dlatego, żeby ich przed czymś chronić, ale dlatego, żeby oprawcy nie musieli patrzeć w ich oczy. Przez te oczy bowiem wygląda Bóg.

Słownik

byt

(prasl. *bytъ* – byt) podstawowa, najogólniejsza kategoria filozoficzna, oznaczająca wszystko to, co istnieje, czyli: wszystkie rzeczy w ogóle lub każdą poszczególną rzecz wyróżnioną ze względu na właściwe jej cechy

en-ergeia

działalność, proces

epifania

objawienie czegoś, nagłe odkrycie sensu

etyka

(gr. *ethikos (logos)* – moralność, etyka) nauka o moralności, która jest ogółem ocen i norm moralnych przyjętych w danej zbiorowości społecznej (zbiorowości, klasie lub grupie społecznej, środowisku) w określonej epoce

fenomenologia

(gr. *phainómenon* – to, co się zjawia, pokazuje + *logos* – słowo, nauka) jest to nauka o fenomenach, czyli o tym, co nam się ukazuje jako takie, usiłuje „opisać i zrozumieć, co się nam jawi w taki dokładny sposób, w jaki ono samo nam się prezentuje”; nie jest gotowym systemem filozoficznym, co przede wszystkim metodą opisu zjawisk

metafizyka

(gr. *tá metá tá physiká* – to, co jest po fizyce) dział filozofii zajmujący się bytem jako takim – jego podstawowymi własnościami, leżącymi u podstaw świata, który jest nam dostępny poprzez doświadczenie zmysłowe

numeniczny

(łac. *numen* – bóstwo, boskość, majestat) w religii starożytnego Rzymu *numen* była to tajemnicza, bezpostaciowa i nadprzyrodzona siła panująca w świecie; numeniczny oznacza związany ze sferą sacrum, nadprzyrodzony

ontologia

(gr. *on,ontos* – byt + *logos* – słowo, nauka) dział filozofii zajmujący się teorią bytu; u Lévinasa przeciwstawiona metafizyce

transcendentny

(łac. *transcendens, transcendentis* – przekraczający) u Lévinasa przekraczający obecną kondycję, otwierający się na to, co poza nią

Polecenie 1

Na podstawie poniższego audiobooka wyjaśnij, w jaki sposób Lévinas postrzega relację między Twarzą a nieskończonością? Jak filozof rozumie pojęcie nieskończoności?

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PEFMjjbya>

Emmanuel Lévinas

Całość i nieskończoność. Esej o zewnętrznosci

Twarz i nieskończoność

[...] Twarz jest obecna, nie będąc właśnie żadną treściową zawartością. W tym sensie nie można jej pojąć, to znaczy ująć jej jako całości. Nie można jej też zobaczyć ani dotknąć – bo we wrażeniu wzrokowym lub dotykowym tożsamość Ja ogarnia inność przedmiotu, który staje się właśnie zawartością wrażenia. Inny człowiek nie jest inny innością względną jak porównywane gatunki, które, nawet kiedy się radykalnie różnią i wzajem wykluczają, należą jeszcze do wspólnoty rodzaju, to znaczy wykluczają się na mocy definicji, ale zakładają się wzajemnie za sprawą samego tego wykluczenia w ramach wspólnoty rodzaju. Inność innego człowieka nie zależy od jakiejś cechy, która odróżniałaby go ode mnie, bo odróżnienie tego typu zakładałoby właśnie wspólnotę rodzaju, która przekreśla prawdziwą odmiennność. A jednak inny człowiek nie jest zwykłą negacją mnie; totalna negacja, której pokusę i próbę stanowi zabójstwo, odsyła do wcześniejszej relacji. Ta relacja między Innym a mną, rozbłyśkująca w jego ekspresji, nie sprowadza się ani do liczby, ani do pojęcia. Inny pozostaje nieskończenie transcendentny, nieskończenie obcy – ale jego twarz, wydarzająca się jako epifania i wzywająca mnie, odrywa się od świata, który może być nam wspólny i którego możliwości, rozwijające się w naszej egzystencji, zapisane są w naszej naturze. Jednak mowa wywodzi się z różnicy absolutnej. (...) Absolutna różnica, nie dająca się pojąć w terminach logiki formalnej, jest ustanawiana wyłącznie przez mowę. Mowa spełnia taką relację między członami, że rozrywają one jedność rodzaju. Te członki, czyli rozmówcy,

uwalniają się (s'absolvent) z relacji, to znaczy pozostają w niej absolutne. Mowę można chyba zdefiniować jako zdolność rozrywania ciągłości bytu lub historii. Niepojęty charakter obecności Innego nie jest czymś, co można opisać tylko negatywnie. Rozmowa lepiej niż rozumienie ustanawia relację z bytem, który z istoty pozostaje transcendentny. Zapamiętajmy na razie tę formalną właściwość mowy, polegającą na przedstawianiu transcendentnego bytu; wkrótce wyłoni się jej głębsze znaczenie. Mowa jest stosunkiem między oddzielonymi członami. Wprawdzie jeden z nich może ukazać się drugiemu jako temat, ale jego obecność nie rozpuszcza się w statusie tematu. Słowa, które dotyczą innego człowieka jako tematu, zdają się go zawierać. Ale nawet wtedy zwracają się do innego człowieka, który jako rozmówca wymyka się z obejmującego go tematu i nieuchronnie wyłania się poza tym, co powiedziane. Mowa wypowiada się nawet przez milczenie, którego ciężar świadczy właśnie o wymykaniu się Innego. Wchłaniające Innego poznanie od początku mieści się w rozmowie, jaką z nim prowadzę. Mówiąc, a nie tylko „pozwalając być”, wywołuję drugiego człowieka. Mówienie zrywa z widzeniem. W poznawaniu, czyli w widzeniu, widziany przedmiot może wprawdzie determinować akt, ale ten akt w pewien sposób przywłaszcza sobie „widziane”, włącza je w świat nadając mu znaczenie i ostatecznie je konstytuuje. Natomiast w rozmowie rozdźwięk, który nieuchronnie powstaje między Innym jako moim tematem a Innym jako moim rozmówcą, czyli Innym wyzwolonym z tematu, w którym przez chwilę zdawał się zawierać, z miejsca podważa sens, jaki nakładam na mojego rozmówcę. W ten sposób formalna struktura języka ukazuje już etyczną nienaruszalność Innego i jego „świętość”, która nie ma w sobie nic „numenicznego”. (...) Obecność bytu, który nie wchodzi w sferę Toż-Samego, obecność, która się poza tę sferę wylewa, nadaje bytowi „status” nieskończoności. Tego wylewania się nie należy mylić z obrazem płynu, który wylewa się z naczynia, bo ta przekraczająca obecność urzeczywistnia się jako stanie w obliczu Toż-Samego. Pozycja „w obliczu” (en face), opozycja we właściwym sensie, możliwa jest tylko jako moralne zakwestionowanie. Ten ruch wychodzi od Innego. Idea nieskończoności – coś nieskończenie więcej zawarte w czymś mniej – wydarza się konkretnie jako relacja z twarzą. I tylko idea nieskończoności zachowuje zewnętrżność Innego w stosunku do Toż-Samego, pomimo tego stosunku. Powstaje tu coś, co przypomina argument ontologiczny: do istoty bytu należy jego zewnętrżność. Ale tym, co się w taki sposób wydarza, nie jest rozumowanie, lecz epifania twarzy. Metafizyczne pragnienie czegoś absolutnie innego, pragnienie ożywiający intelektualizm (a także radykalny empiryzm, który wierzy w naukę płynącą z zewnątrz), rozwija swoją energię w widzeniu twarzy, czyli w idei nieskończoności. Idea nieskończoności wykracza poza moje zdolności pojmowania (nie ilościowo, lecz, jak dalej zobaczymy, kwestionując je). Nie płynie z moich zasobów a priori, to znaczy jest doświadczeniem we właściwym sensie. (...) (...) Kartezjańskie

pojęcie nieskończoności – „idea nieskończoności” zaszczipiona bytowi odseparowanemu przez byt nieskończony – zachowuje swój pozytywny charakter, swoją uprzedniość w stosunku do każdej myśli skończonej lub dotyczącej rzeczy skończonych, swoją zewnętrzność wobec skończoności. Właśnie jako taka jest możliwością bytu odseparowanego. Idea nieskończoności, przerastanie skończonej myśli przez jej treść, oznacza relację myśli z tym, co przerasta jej wewnętrzną zdolność, z tym, czego się w każdej chwili uczy, nie będąc przez nie naruszana. Oto sytuacja, którą nazwaliśmy przyjęciem twarzy. Idea nieskończoności wydarza się w opozycji rozmowy, w stosunku społecznym. Stosunek z twarzą, z Innym absolutnie innym, którego nie jestem w stanie ogarnąć, z Innym, który w tym sensie jest nieskończony, jest jednak moją Ideą, relacją, obcowaniem (un commerce). Ale ta relacja zachodzi bez przemocy – utrzymuje pokój z absolutną innością. (...)

Źródło: Emmanuel Lévinas, *Całość i nieskończoność. Esej o zewnętrzności*, tłum. M. Kowalska, Warszawa 1998.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Spróbuj wyjaśnić, czym jest kategoria różnicy.

Film edukacyjny

Polecenie 1

„W bycie społecznym najpierw jesteśmy dla innych, a później jesteśmy z innymi”. Wyjaśnij myśl Zygmunta Bauman’a w odniesieniu do filozofii Emmanuela Lévinasa. Kim jest Inny?

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DRYcWWVsD>

Film edukacyjny: Etyka postmodernizmu.

Wykłada prof. Paweł Dybel.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Etyka postmodernizmu*.

Polecenie 2

Czy w perspektywie filozofii Lévinasa można postrzegać coś w sposób całkowicie neutralny (bez żadnych kulturowych, społecznych i osobistych uprzedzeń)? Jakie argumenty za tą tezą i przeciw niej można przedstawić?

Ćwiczenie 1

Czym, zdaniem Baumana, etyka różni się od moralności? Dopasuj do pojęcia charakteryzujące je elementy .

etyka

wymykająca się się racjonalne argumentacji

brak odniesień do transcendencji

moralność

społecznie uznane zasady

posiada wagę egzystencjalną

prowadzi do wyborów między normami etycznymi

zbiór zasad ustalonych przez tradycję

reguły współbycia efektywne

własne wyobrażenia dobra i zła

normatywne wymogi

Ćwiczenie 2

W jaki sposób Bauman, inspirując się Lévinasem, przedstawiał etykę ponowoczesną?

Ćwiczenie 3

Jakie są cechy globalizacji według Baumana? Zaznacz poprawne odpowiedzi.

☐

Skończyła się rywalizacja między firmami.

☐

Nie ma już nowych rynków zbytu.

☐

Brakuje ogólnej normalizacji i powszechnie dostępnych dóbr i usług.

☐

Największe firmy docierają do każdego zakątka globu.

Dla nauczyciela

Autor: Ewa Orlewicz

Przedmiot: Filozofia

Temat: Emmanuel Lévinas: krytyka filozofii

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

11. Fenomenologia. Uczeń:

2) charakteryzuje główne idee fenomenologii świadomości Edmunda Husserla lub fenomenologii wartości Maxa Schelera (do wyboru);

III. Wybrane problemy filozofii.

2. Dyscypliny filozofii. Uczeń wymienia następujące dyscypliny filozofii oraz określa przedmioty ich badań:

1) dyscypliny podstawowe (ogólniejsze) – teoria bytu (ontologia, metafizyka), teoria poznania (epistemologia), ogólna teoria wartości (aksjologia) wraz z teorią moralności (etyką);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- poznaje biografię i poglądy Emmanuela Lévinasa;
- wyjaśnia pojęcia *Tego Samego* i *Innego*.
- ocenia wpływ myśli filozoficznej Lévinasa na kształtowanie się współczesnej kultury.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- nauczanie wyprzedzające.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Emmanuel Lévinas: krytyka filozofii”. Prosi uczestników zajęć o rozwiązanie ćwiczenia nr 1 z sekcji „Film edukacyjny” na podstawie zawartego materiału filmowego.
2. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel, po zalogowaniu się na platformie, wyświetla na tablicy interaktywnej lub za pomocą rzutnika temat lekcji oraz jej cele. Określa wiążące dla uczniów kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu, sprawdza, którzy uczniowie zapoznali się z udostępnionym przed lekcją e-materiałem i wykonali zadane ćwiczenie. Jeśli odpowiedzi uczniów bardzo się różnią lub ćwiczenie okazało się trudne, nauczyciel omawia je na forum. Dyskusja.

Faza realizacyjna:

1. **Metoda akwarium.** Nauczyciel prosi uczniów, by podzielili się na dwie grupy. Informuje, że będą uczestniczyć w dyskusji na temat: *Filozofia – przyczyna umacniania struktur władzy i zaniku wrażliwości na drugiego człowieka. Czy Lévinas miał rację?* Wyjaśnia, że ten typ dyskusji określany jest jako akwarium. Nauczyciel przedstawia zasady: pierwsza grupa siada w kręgu i dyskutuje na zadany temat (jeśli uczniowie nie potrafią sami znaleźć argumentów, nauczyciel może na początku udzielić im podpowiedzi, zadając pytania). W tym samym czasie druga grupa zajmuje miejsca dookoła i obserwuje przebieg dyskusji. Jej zadaniem jest analiza doboru i skuteczności argumentów, przestrzegania zasad i ogólnego przebiegu debaty. Nauczyciel wyznacza dokładny czas dyskusji. Po zakończeniu debaty uczniowie mogą zamienić się rolami. Następnie nauczyciel prosi wybranych/chętnych uczniów o dokonanie oceny umiejętności prowadzenia dyskusji, trzymania się tematu, doboru argumentów itp. kolegów z grupy dyskutującej.
2. **Praca z multimediami.** Uczniowie dzielą się na 4-osobowe grupy i pracują z tekstem źródłowym, postępując według ustalonego trybu pracy:
 - Wstępne rozpoznanie. Określenie nadawcy i odbiorcy tekstu.
 - Określenie tematu przywołanego fragmentu.
 - Identyfikacja problemów poruszonych w tekście.
 - Wypisanie pytań lub argumentów zawartych w tekście.
 - Postawienie tezy interpretacyjnej i wspólna dyskusja z przywołaniem argumentów.
 - Przywołanie kontekstów: historycznych, filozoficznych oraz wynikających z własnego doświadczenia ucznia.Nauczyciel może wyznaczyć zdolnego ucznia do pomocy określonej grupie lub grupom uczniów (ekspert). Następnie uczniowie dobierają się w pary. Na podstawie tekstu źródłowego odpowiadają na pytanie: W jaki sposób Lévinas postrzega relację między Twarzą a nieskończonością? Jak filozof rozumie pojęcie nieskończoności? Nauczyciel wyznacza parę uczniów do udzielenia odpowiedzi. Nauczyciel udziela informacji zwrotnej.
3. **Praca z drugim multimediami.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Film edukacyjny”. Każdy uczeń pracuje indywidualnie, samodzielnie przygotowując odpowiedzi do poleceń i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie wybrani lub chętni uczniowie odczytują swoje propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.
4. Ćwiczenie, które uczniowie realizują jako ostatnie, wykonywane jest indywidualnie. Ponownie nauczyciel udostępnia uczestnikom zajęć przez platformę edukacyjną jego treść: „W jaki sposób Bauman, inspirując się Lévinasem, przedstawiał etykę ponowoczesną?” Nauczyciel sprawdza przez platformę zaznaczone odpowiedzi. Następnie zachęca uczniów do uzasadniania swoich wyborów podczas dyskusji w parach.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie wyświetla na tablicy temat lekcji zawarty w sekcji „Wprowadzenie” i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Czego się uczniowie nauczyli?
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Napisz pracę argumentacyjną na temat: *Czy filozofia może być źródłem przemocy?*. Swoją wypowiedź poprzyj odpowiednimi argumentami.

Materiały pomocnicze:

- Lévinas E., *O Bogu, który nawiedza myśl*, przekład M. Kowalska, przedmowa T. Gadacz SP, Kraków 1994.
- Lévinas E., *Całość i nieskończoność. Esej o zewnętrznosci*, przekład M. Kowalska, wstęp B. Skarga, Warszawa 1998.
- Lévinas E., (w:) *Przewodnik po literaturze filozoficznej XX w.*, red. B. Skarga, t. 1, Warszawa 1994.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Audiobook” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.